

VAN ACTIEVOERDER NAAR MAKELAAR?

In drie achtereenvolgende jaren heeft het NIMO in de najaarsperiode een zogenaamd trendonderzoek uitgevoerd onder opbouwwerk(st)ers en opbouwwerkinstellingen. In alle gevallen stond de vraag centraal op welke terreinen opbouwwerk zich afspeelde en welke verschuivingen in werkzaamheden waren te constateren. In het laatstgehouden onderzoek, uitmondend in het rapport "Opbouwwerk anno 1984 in beeld", is tevens aan ondersteuningsinstellingen, zoals bijvoorbeeld verkeersveiligheidsorganisaties en adviesbureaus kleinschalig werk, gevraagd naar hun ervaringen met opbouwwerk.

Momenteel is een onderzoek in voorbereiding naar de functie van professionele ondersteuning vanuit het gezichtspunt van bewonersgroepen. In tegenstelling tot voorgaande jaren zijn niet instellingen voor opbouwwerk maar bewonersgroepen de informanten. Hun ervaringen met verschillende vormen van ondersteuning en hun visie daarop vormen het belangrijkste aandachtsveld.

Het onderwerp van het voorgenomen trendonderzoek sluit aan bij het thema van het NIMO-congres "Tussen straat & staat", dat afgelopen november plaatsvond. Onder de deelnemers aan het congres is een beknopte enquête gehouden om te achterhalen hoe zij aankijken tegen professionele ondersteuning van bewonersgroepen, welke verschuivingen zij signaleren sinds de jaren zeventig en welke verwachtingen zij hebben voor de toekomst. De resultaten van deze enquête zijn hieronder weergegeven.

De congresdeelnemers vormen een gemeleerd gezelschap; personen die uiteenlopende maatschappelijke posities bekleden en, variërend van zeer direct tot op afstandelijke wijze, betrokken zijn bij bewoners- en belangenorganisaties. Aan al degenen die zich aanmeldden (315 personen) is een vragenlijst verstuurd met het verzoek deze in te vullen en op de congresdag in te leveren. Van de circa 240 feitelijke deelnemers aan het congres hebben er slechts 80 de vragenlijst ingevuld. Een geringe respons, temeer als men bedenkt, dat de vragenlijst kort was en de beantwoording anoniem.

Slechts 4 procent van de respondenten is lid van een bewonersorganisatie, 12 procent bestaat uit ambtenaren en het merendeel, namelijk 84 procent bevindt zich "ertussen". Zowel "straat" als "staat" vormen te kleine groepen voor een afzonderlijke weergave van standpunten. Daarom worden de meningen van de respondentgroep in zijn geheel weergegeven. Deze meningen zijn niet typerend voor de maatschappelijke groeperingen waar de betrokkenen deel van uitmaken; de deelname aan de enquête is grotendeels bepaald door interesse in/betrokkenheid bij de problematiek die in het congres aan de orde is geweest.

De respondentgroep bestaat uit 15 vrouwen en 65 mannen. Het grootste deel is tussen de 30 en 40 jaar, namelijk 54 procent.

Wat betreft maatschappelijke positie is hierboven een globaal onderscheid gemaakt tussen drie geledingen. De "tussen"groep (67 respondenten) is als volgt samengesteld:

opbouwwerk (st)ers	29
anderzins professionele ondersteuner	20
docent HBO	5
onderzoeker	4
overig	9

Rollen van professionele ondersteuners

Professionele ondersteuners - opbouwwerkers, juristen, architecten etc. - kunnen verschillende rollen vervullen in relatie tot bewonersgroepen, soms meerdere rollen achtereenvolgens. De indruk bestaat dat momenteel

andere functies op de voorgrond staan dan een tiental jaren geleden. Om na te gaan welke rollen in deze twee perioden eruit springen is gevraagd om zowel voor de jaren zeventig als voor de jaren tachtig aan te geven welke drie rollen het duidelijkst te herkennen zijn in het optreden van professionele ondersteuners en hierin een rangorde aan te brengen van één tot drie (1=de meest dominante rol). Acht rollen zijn door middel van een trefwoord aangeduid in de vragenlijst. Daarnaast is de mogelijkheid opengelaten om andere typerende rollen te beschrijven. Van een aanzienlijk aantal respondenten, namelijk 17, zijn de antwoorden niet bruikbaar. Zij hebben ofwel de vraagstelling verkeerd geïnterpreteerd (bijvoorbeeld van alle beschreven rollen aangegeven in hoeverre zij op de voorgrond staan) of slechts voor een van beide perioden hun indruk weergegeven.

Noch in 1975, noch in 1985 (korthedshalve zo aangeduid; lees daarvoor de jaren zeventig en de jaren tachtig) is er sprake van een duidelijk "profiel", dat wil zeggen, dat geen der rollen er uitdrukkelijk uitspringt als komend op de eerste, tweede of derde plaats.

Tabel 1

Karakterisering als meest dominerende rol (toekenning rangnummer 1) N=63

1975		1985	
ondersteuner	27%	ondersteuner	24%
actievoerder	19%	medestrijder	24%
medestrijder	17%	sociale vernieuwer	16%

Zowel voor 1975 als voor 1985 wordt de professionele ondersteuner door veel respondenten gezien als iemand die op de eerste plaats bewonersgroepen ondersteunt en daarbij veel aandacht besteedt aan het groepsproces dan wel optreedt als medestrijder. Wordt hij voor de jaren zeventig door velen gekenschetst als zijnde actievoerder op de eerste plaats, voor de tegenwoordige tijd is dat slechts incidenteel het geval (5%). In plaats daarvan wordt hem door velen als meest dominante de rol toegeschreven van iemand die sociale ontwikkelingen stimuleert.

Een iets ander beeld van de rolverschuiving die heeft plaatsgevonden ontstaat als we nagaan welk percentage van de respondenten aan ieder van de rollen het rangnummer 1 of 2 of 3 heeft toegekend.

Tabel 2

Karakterisering als dominerende rollen (toekenning rangnummer 1,2,3) N=63

1975		1985	
actievoerder	67%	makelaar	57%
ondersteuner	62%	soc. vernieuwer	51%
medestrijder	56%	ondersteuner	48%
makelaar	35%	medestrijder	48%
soc. vernieuwer	32%	advocaat	33%
advocaat	22%	trainer	29%
plaatsvervanger	17%	actievoerder	14%
trainer	8%	plaatsvervanger	11%
anders	1%	anders	9%
	(300%)		(300%)

Als we afzien van de nuancering die respondenten hebben aangebracht in de rangorde en afgaan op de mate waarin rollen als dominerend worden gezien (hetzij op de eerste, hetzij op de tweede, hetzij op de derde plaats), dan blijkt nog duidelijker, hoezeer de rol van actievoerder naar de achtergrond is verschoven.

Als typerend voor zijn optreden nu worden vooral gezien het met elkaar in contact brengen van partijen en het stimuleren van sociale vernieuwingen. Er is sprake van een zekere stabiliteit wat betreft de dominantie van de rollen ondersteuner en medestrijder. Verder is het opvallend dat voor de huidige periode meer mensen de professionele ondersteuner als trainer zien, in vergelijking met de jaren zeventig.

Als andere rollen die op de eerste of de tweede plaats komen voor de tachtiger jaren worden o.a. genoemd: verbreder van sociale ontwikkelingen, organisatiedeskundige, manager, stimulator, product/resultaatgerichte ondersteuner.

In aansluiting op de typering van rollen voor de jaren tachtig en het recente verleden is de vraag gesteld of in de komende vijf jaar belangrijke verschuivingen worden verwacht. Van de respondenten die op deze vraag zijn ingegaan (91%) is ongeveer de helft van mening dat dergelijke verschuivingen zich zullen voordoen. Zij verwachten vooral dat professionele ondersteuners op de voorgrond zullen treden als sociale vernieuwers en makelaars.

Aard van de ondersteuning

De ondersteuning van bewonersgroepen is niet beperkt tot personele middelen, dat wil zeggen de inzet van beroepskrachten die hun diensten aan groepen verlenen. Faciliteiten zoals vergaderruimte en apparatuur, naar eigen behoefte te besteden budgetten en de beschikbaarheid van informatie maken er ook deel van uit.

Enkele belangrijke vormen van ondersteuning zijn aan de congresdeelnemers voorgelegd met de vraag aan te geven of deze thans meer, minder of net zo nodig zijn voor bewonersgroepen in vergelijking met de jaren zeventig.

Tabel 3

Behoefte aan ondersteuning in vergelijking met de jaren zeventig 1) N=80

	meer	minder	net zo
- Sociaal-organisatorische adviezen (opzetten en draaiende houden van een organisatie)	40%	11%	49%
- Strategische en tactische adviezen (met wie sluit je een bondgenootschap, welke actie is geschikt?)	60%	6%	34%
- Hulp bij scholing en vorming, o.m. van kader	43%	15%	42%
- Budgetten t.b.v. aantrekken adviseurs, publiciteit, onderzoekers	63%	6%	29%
- Juridische advisering	55%	8%	36%
- Wegwijs maken in de maatschappelijke infrastructuur	39%	14%	46%
- Informatie en documentatie op maat verschaffen op beleidsterreinen als volkshuisvesting, sociale zekerheid, werkgelegenheid e.d.	51%	5%	43%
- Faciliteiten (vergaderruimte, apparatuur)	14%	20%	66%
- Onderzoekscapaciteit (afhankelijk van het beleidsterrein waarop de groep zich beweegt)	37%	14%	44%

Uit bovenstaande tabel komt naar voren, dat alle genoemde vormen van ondersteuning nu net zo of nog harder nodig geacht worden, namelijk door 80 tot 94% van de respondenten. Een grotere behoefte aan ondersteuning wordt door het merendeel vastgesteld ten aanzien van:

- strategische en tactische adviezen
- budgetten voor het aantrekken van adviseurs, publiciteit, onderzoekers

- juridische advisering
- informatie en documentatie op maat.

Wat betreft faciliteiten voor bewonersgroepen zoals vergaderruimte en apparatuur is tweederde van mening dat de behoefte daaraan nu net zo groot is als in de zeventiger jaren. Men lijkt redelijk tevreden te zijn met de beschikbaarheid van dit soort faciliteiten; eenvijfde stelt, dat de behoefte eraan minder is.

Bij de inschatting van de behoefte aan ondersteuning heeft ongeveer eenderde van de respondenten algemene bewonersorganisaties op het oog, eenderde specifieke organisaties (vooral huurderscommissies, werklozen, uitkeringsgerechtigden) en de rest heeft dat niet aangegeven.

Opvattingen over ondersteuning van bewonersorganisaties

Opvattingen over het recht op eigen middelen van bewonersorganisaties en over de aard van gewenste personele ondersteuning zijn onderzocht door de mening te vragen over een tiental uitspraken.

Tabel 4

Opvattingen over ondersteuning van bewonersgroepen 1) N=80.

	oneens	eens noch oneens	eens 2)
1. De overheid dient bewonersgroepen wel middelen ter beschikking te stellen, maar geen functionarissen	66%	13%	21%
2. Bewonersgroepen hebben recht op ondersteuning; overheden en concerns maken immers ook gebruik van adviesbureaus	6%	4%	90%
3. Het budgetrecht voor bewonersorganisaties dient op groter schaal te worden ingevoerd	5%	24%	70%
4. Een deel van het budget voor wetenschappelijk onderzoek dient te worden gestort in een fonds, waaruit bewoners kunnen putten om eigen onderzoek te financieren	10%	8%	81%
5. Een deel van de gelden voor de uitvoering van sociale zekerheidswetten zou rechtstreeks naar organisaties van uitkeringsgerechtigden moeten gaan	28%	29%	41%
6. Zelfhulpgroepen en professionals verdragen elkaar niet	59%	30%	9%
7. Professionals vergroten de onafhankelijkheid van bewonersgroepen	17%	49%	33%
8. Hulpverlening door familie, kennissen en burens verdient de voorkeur boven hulp door professionals	30%	41%	29%
9. In vele gevallen kunnen ambtenaren net zo goed of veel beter bewonersgroepen ondersteunen	85%	7%	8%
10. Integrale beleidsvoering op gemeentelijk niveau verloopt beter indien bewonersgroepen mede vorm geven aan zo'n beleid	11%	22%	63%

1) Voorzover percentages niet tot 100 optellen komt dat doordat sommige uitspraken niet door alle respondenten beoordeeld zijn.

2) In de enquête zijn de meningen op een 5-puntsschaal weergegeven; de percentages aan de uiteinden van de schaal zijn hier bij elkaar opgeteld.

De meerderheid van de respondenten is zeer uitdrukkelijk de mening toegedaan, dat bewonersgroepen recht hebben op professionele ondersteuning (1 en 2) en dat ze dienen te beschikken over eigen middelen, zowel voor reguliere activiteiten (3) als voor het uitbesteden van onderzoek (4).

Over het gebruik van een deel van de gelden, bestemd voor de uitvoering van sociale zekerheidswetten, door organisaties van uitkeringsgerechtigden, zijn de meningen verdeeld (5).

Wat betreft de aard van de gewenste ondersteuning komt het volgende beeld naar voren:

- een kleine meerderheid vindt, dat zelfhulp en professionele ondersteuning samen kunnen gaan (6)
- de helft kan zich niet vinden in de uitspraak dat professionele ondersteuners de onafhankelijkheid van bewonersgroepen vergroten, is het daarmee eens noch oneens (7)
- voorkeur voor hulpverlening door familie, kennissen en burens boven hulp door professionals vindt even weinig voor- als tegenstanders (8)

Twee conclusies zijn denkbaar, namelijk a. dat de meningen over informele versus professionele ondersteuning inderdaad verdeeld zijn en b. dat de uitspraken voor meerdere interpretaties vatbaar zijn en respondenten om die reden in het midden scoren. Bijvoorbeeld men kan positief staan tegenover hulpverlening door familie e.d. indien dit mogelijk is én wenselijk wordt geacht door betrokkenen, negatief daarentegen indien dit de enig overblijvende vorm van hulp is, wanneer er geen middelen beschikbaar worden gesteld voor professionele hulp.

De enqueteresultaten leveren op dit onderdeel geen helder beeld op, wel is duidelijk, dat men weinig ziet in ondersteuning door ambtenaren (9). Tenslotte, tweederde vindt dat integrale beleidsvorming op gemeentelijk niveau (bijvoorbeeld door het bevorderen van samenhang tussen de uitvoering van diensten als GSD, huisvesting, GEB) beter verloopt, indien bewonersgroepen mede vorm geven aan dit beleid (10).

We laten de belangrijkste resultaten van de enquête nog eens in vogelvlucht de revue passeren.

In vergelijking met de zeventiger jaren treedt de professionele ondersteuner nu veel meer op als makelaar die partijen met elkaar in contact brengt en als sociaal vernieuwer; als actievoerder is hij min of meer van het toneel verdwenen. Zowel toen als nu zijn ondersteuning en medestrijden met bewonersgroepen belangrijke facetten van zijn functie. Voorts zien we, dat zijn rol als trainer nu meer op de voorgrond staat. Alle aan de respondenten voorgelegde vormen van ondersteuning worden nu net zo of nog harder nodig geacht dan in de jaren zeventig. Een grotere behoefte aan ondersteuning wordt door het merendeel geconstateerd t.a.v.: strategische en tactische adviezen, juridische advisering, informatie en documentatie op maat en budgetten voor adviseurs, onderzoekers en publiciteit.

De meerderheid vindt, dat bewonersgroepen recht hebben op professionele ondersteuning en dat ze dienen te beschikken over eigen middelen, zowel voor reguliere activiteiten als voor het uitbesteden van onderzoek. Over de aard van de gewenste ondersteuning lijken de meningen uiteen te lopen, zoveel is echter duidelijk, dat ondersteuning door ambtenaren van de hand wordt gewezen.